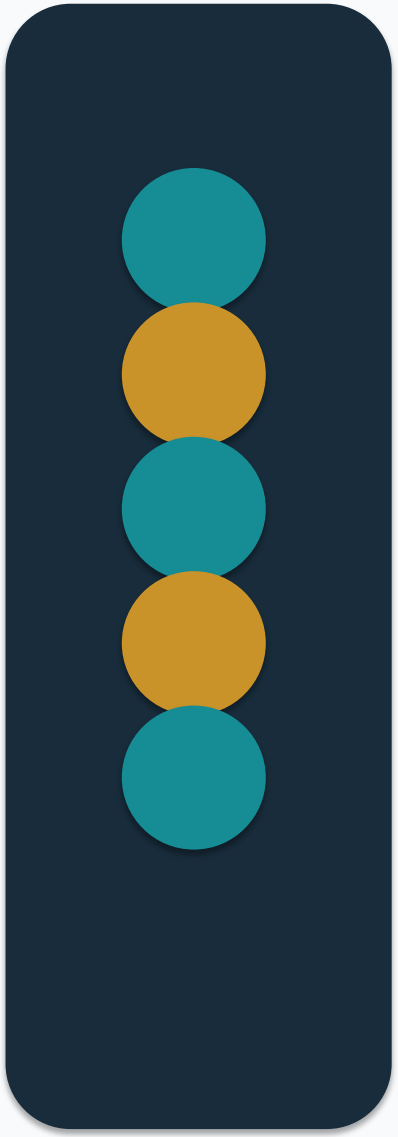
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ

Ήπια Προσαρμογή και το Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 • 2η ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Δρ. Θεμιστοκλής Ανθρακίδης | Χειμερινό εξάμηνο 2026–2027

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Από τη Θεραπεία Σοκ στο Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης

Τα δύο νεοκλασικά μοντέλα έχουν κοινά πρωταρχικά στοιχεία, αλλά διαφέρουν στην **ταχύτητα,** την **πολιτική δομή** και τη σημασία των **αρχικών συνθηκών**.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΣΟΚ

Νεοκλασική οικονομική ανάλυση
Ανταγωνιστικός καπιταλισμός
Ατομικό συμφέρον
Απότομη μεταρρύθμιση / big bang

ΣΤΑΔΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ

Νεοκλασική οικονομική ανάλυση
Ανταγωνιστικός καπιταλισμός
Ατομικό συμφέρον
Σταδιακή διαδικασία μετάβασης
Έμφαση στην **αλληλουχία (ρυθμό)** των μεταρρυθμίσεων
Μεγαλύτερη σημασία στις **αρχικές συνθήκες**

Ίδιος τελικός προσανατολισμός προς την οικονομία της αγοράς — διαφορετική διαδικασία μετάβασης.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στόχοι της σημερινής διάλεξης

Στο τέλος της συνάντησης πρέπει να μπορούμε να παρουσιάζουμε τη λογική και τα επιμέρους στοιχεία του Νεοκλασικού Μοντέλου Σταδιακής Μετάβασης.

1. **Κοινά και διαφορετικά στοιχεία**
   Νεοκλασική ανάλυση, ανταγωνιστικός καπιταλισμός, ατομικό συμφέρον· διαφοροποίηση ως προς ταχύτητα, πολιτική δομή και αρχικές συνθήκες.
2. **Ταχύτητα μεταρρυθμίσεων**
   Σταδιακή διαδικασία, «ελάχιστη έξαρση» (minimum bang) όπου απαιτείται και έμφαση στην αλληλουχία.
3. **Πολιτική δομή**
   Δημοκρατική πολιτική διαδικασία, «κοινωνικό συμβόλαιο» και «εξελικτική ομοφωνία» (developmental consensus).
4. **Πολιτικές μετάβασης**
   Σταθεροποίηση και απελευθέρωση τιμών, ιδιωτικοποιήσεις, θεσμική δομή, νομισματική και δημοσιονομική πολιτική, διεθνές εμπόριο και κοινωνική πολιτική.
5. **Αλληλουχία και κόστος**
   Κατανόηση της αλληλουχίας (ρυθμού) των μεταρρυθμίσεων και του κόστους μετάβασης.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Πού εντάσσεται το Κεφάλαιο 5

Δεύτερο μοντέλο του βασικού κορμού: «Ήπια Προσαρμογή και το Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης».

1. **Θεραπεία Σοκ** — απότομη και συνολική μεταρρύθμιση
2. **Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης** — σταδιακή προσαρμογή προς την οικονομία της αγοράς
3. **Μετακεϋνσιανό Μοντέλο Μετάβασης** — διαφορετική έμφαση σε θεσμούς και οικονομική πολιτική
4. **Σοσιαλιστικό Μοντέλο της Αγοράς** — συνδυασμός αγοράς και διαφορετικών μορφών ιδιοκτησίας
5. **Μη Πλουραλιστικό Μοντέλο του Σοσιαλισμού Αγοράς** — οικονομική μετάβαση χωρίς αντίστοιχη πολιτική πλουραλιστική μετάβαση

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κοινά και διαφορετικά στοιχεία των δύο νεοκλασικών μοντέλων

Τα δύο νεοκλασικά μοντέλα είναι όμοια ως προς την **οικονομική ανάλυση**, την **«καλή κοινωνία»** και την **ιδεολογική δομή.**

ΚΟΙΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

✓ Οικονομική ανάλυση: **νεοκλασική.**
✓ «Καλή κοινωνία»: **ανταγωνιστικός καπιταλισμός.**
✓ Ιδεολογική δομή: **ατομικό συμφέρον.**
✓ Παρόμοιοι τελικοί στόχοι.
✓ Προσανατολισμός προς την οικονομία της αγοράς.
✓ Έμφαση στην ιδιωτική **ιδιοκτησία** και στον **ανταγωνισμό.**

ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➢ **Ταχύτητα** των μεταρρυθμίσεων.
➢ **Πολιτική δομή**.
➢ Σημασία των **αρχικών συνθηκών**.
➢ **Σταδιακή** έναντι απότομης εφαρμογής.
➢ Διαφορετική αντιμετώπιση της **φιλελευθεροποίησης.**
➢ Διαφορετικός ρόλος των προσωρινών ελέγχων (τιμές, μισθοί, επιτόκια) κατά τη μεταβατική περίοδο

Η βασική διαφορά βρίσκεται στη διαδικασία με την οποία πραγματοποιείται η μετάβαση.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

5.1 · Ήπια Προσαρμογή και Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης

Θεμελιώδης βάση: εγκαθίδρυση οικονομικών, θεσμικών, πολιτικών και ιδεολογικών δομών πριν από οποιαδήποτε προσπάθεια φιλελευθεροποίησης.

1. **Ελάχιστη οργάνωση**

   Ιδιωτικοποίηση, εμπορευματοποίηση και εισαγωγή του ανταγωνισμού προϋποθέτουν **ελάχιστη οργάνωση** οικονομίας. Οι οικονομικές, θεσμικές, πολιτικές και ιδεολογικές δομές να **προηγηθούν** της πλήρους φιλελευθεροποίησης.

2. **Κοινωνική ομοφωνία**

   Η υλοποίηση του μεταρρυθμιστικού προγράμματος απαιτεί ένα **ελάχιστο βιοτικό επίπεδο** και κοινωνική **ομοφωνία** (consensus). Η κοινωνική αποδοχή είναι προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα της μεταρρύθμισης.

3. **Εθελοντισμός και ελεύθερη βούληση**

   Οι αρχές του εθελοντισμού και της ελεύθερης βούλησης πρέπει να καθοδηγούν τη διαδικασία μετάβασης.

4. **Υποανάπτυκτες δομές**

   Η αγορά, ο ιδιωτικός τομέας και οι δημοκρατικοί θεσμοί στις οικονομίες μετάβασης είναι ακόμη **υποανάπτυκτοι** ή αδύναμοι. Γι’ αυτό η άμεση εφαρμογή δυνάμεων της αγοράς δεν θεωρείται απλή διαδικασία.

5. **Αλληλεξάρτηση**

   Τα οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα της μεταρρύθμισης είναι **αλληλοσυνδεόμενα**. «Πολύ συχνά, όλα καταλήγουν να εξαρτώνται από όλα τα άλλα».

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

5.2 · Το Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης

Τα δύο νεοκλασικά μοντέλα έχουν την ίδια οικονομική ανάλυση, την ίδια αντίληψη για την «καλή κοινωνία» και την ίδια ιδεολογική δομή.

1. **Οικονομική ανάλυση**
   Νεοκλασική οικονομική ανάλυση. Οι δύο νεοκλασικές προσεγγίσεις έχουν κοινή θεωρητική βάση.

2. **«Καλή κοινωνία»**
   Προσέγγιση στον ανταγωνιστικό καπιταλισμό. Ο τελικός προσανατολισμός παραμένει η οικονομία της αγοράς.

3. **Ιδεολογική δομή**
   Ατομικό συμφέρον. Η ιδεολογική δομή είναι κοινή με εκείνη της Θεραπείας Σοκ.

4. **Στόχοι**
   Οι στόχοι της σταδιακής διαδικασίας είναι περίπου όμοιοι με αυτούς της απότομης μετάβασης. Η διαφορά αφορά κυρίως τον **τρόπο πραγματοποίησης** της μετάβασης.

5. **Διαφορά**
   Ταχύτητα, πολιτική δομή και σχετικότητα των αρχικών συνθηκών.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

5.3 · Η Ταχύτητα των Μεταρρυθμίσεων

Η σταδιακή διαδικασία δεν σημαίνει αδράνεια: απαιτεί σειρά μεταρρυθμίσεων, σχέδιο και συγχρονισμό της φιλελευθεροποίησης.

1. **Σειρά**
   Οι μεταρρυθμίσεις πρέπει να γίνονται **με μια σειρά** και να βασίζονται σε κάποιο **σχέδιο**.

2. **Μικρές διαδοχικές φάσεις**
   Οι αλλαγές πραγματοποιούνται σε μικρές διαδοχικές φάσεις.

3. **Συγχρονισμός**
   Ο συγχρονισμός και η αλληλουχία της φιλελευθεροποίησης είναι επιτακτικά.

4. **Μάθηση**
   Η πρακτική εκμάθηση, η απόκτηση γνώσης και αλλαγή συμπεριφοράς, οργανικές διαδικασίες που διαρκούν.

5. **Σταδιακή διαδικασία**
   Μικρά και σταδιακά **βήματα διορθώνονται ευκολότερα** από ξαφνικές και μεγάλες αλλαγές.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

«Minimum bang» και βαθμιαία φιλελευθεροποίηση

Οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι της σταδιακής μετάβασης δεν απέκλεισαν την πιθανότητα μιας «ελάχιστης έξαρσης» (minimum bang) σε ορισμένα ζητήματα.

ΟΠΟΥ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΑΜΕΣΗ ΑΛΛΑΓΗ

❑ Όποτε χρειάζονται άμεσες αλλαγές, απαιτείται **άμεση δράση.**
❑ Το πρόγραμμα πρέπει να ξεκινήσει **άμεσα.**
❑ Οι νεοκλασικοί της σταδιακής μετάβασης δεν αποκλείουν μια **«ελάχιστη έξαρση»** (minimum bang) σε ορισμένα ζητήματα.
❑ Η σταδιακή μετάβαση δεν σημαίνει αδράνεια **ούτε αναβολή** όλων των μεταρρυθμίσεων.
❑ Μικρές και διαδοχικές αλλαγές θεωρούνται ευκολότερο να **διορθωθούν** από ξαφνικές και μεγάλες.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΠΛΗΡΗ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗ

✓ Λογικό επίπεδο **μακροοικονομικής σταθερότητας**.
✓ Ανταγωνιστικό χρηματοοικονομικό σύστημα εποπτείας.
✓ Επιχειρήσεις που υπόκεινται σε **σκληρούς περιορισμούς στον προϋπολογισμό (hard budget constraints)**.
✓ Χρόνος για **ανακατανομή πόρων** και προσαρμογή της συμπεριφοράς.
✓ Χρόνος για πρακτική εκμάθηση, δημιουργία θεσμών και **διοικητική προσαρμογή.**

Η επιλογή παρουσιάζεται ως δίλημμα μεταξύ γρήγορης και δαπανηρής αναδιάρθρωσης και αργής αλλά λιγότερο δαπανηρής προσαρμογής.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Γιατί η διαδικασία πρέπει να είναι σταδιακή;

Η σταδιακή μετάβαση συνδέεται με **κοινωνικό κόστος, πρακτική εκμάθηση, δημιουργία θεσμών, διοικητική ικανότητα**, πολιτικούς περιορισμούς και κίνδυνο αναστροφής.

1. **Κοινωνικό κόστος**
   Η ανακατανομή πόρων και η μείωση παραγωγής μπορούν να επιφέρουν σοβαρές μειώσεις πραγματικών μισθών και επιπέδου διαβίωσης.

2. **Πρακτική εκμάθηση**
   Η γνώση, οι επιχειρησιακοί ηθικοί κώδικες και οι νόμιμες πλευρές της οικονομικής δραστηριότητας απαιτούν χρόνο.

3. **Δημιουργία θεσμών**
   Επίσημοι και άτυποι θεσμοί δεν μπορούν να εδραιωθούν αμέσως.

4. **Διοικητική ικανότητα**
   Η διοίκηση πρέπει να είναι σε θέση να εφαρμόζει και να ελέγχει τις μεταρρυθμίσεις.

5. **Πολιτικοί περιορισμοί**
   Συμβιβασμοί και σταδιακή πρόοδος μπορούν να περιορίσουν τραυματικές αναστατώσεις και τον κίνδυνο αναστροφής.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

5.4 · Η Πολιτική Δομή κατά το Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης

Το βασικό πρόβλημα της μετάβασης παρουσιάζεται ως πολιτικό και όχι μόνο οικονομικό: η πολιτική αποτελεί **ενδογενή περιορισμό** της οικονομικής μεταρρύθμισης.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

- Η δημοκρατία αποτελεί **αναγκαίο στοιχείο** του προγράμματος ολοκληρωτικής μετάβασης.
- Οι πολιτικές μεταρρύθμισης πρέπει να θεμελιώνονται μέσω της **δημοκρατικής μεθόδου** σε κάθε στάδιο.
- Η μετάβαση δεν πρέπει να επιδιώκεται εις βάρος της δημοκρατίας.
- Η πολιτική αποτελεί **ενδογενή περιορισμό** της οικονομικής μεταρρύθμισης.
- Η **κοινωνική αποδοχή και η πολιτική στήριξη** επηρεάζουν τη βιωσιμότητα της μεταρρύθμισης.

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ» / «ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΟΜΟΦΩΝΙΑ»

- ✓Απαιτείται **«κοινωνικό συμβόλαιο»** και «εξελικτική ομοφωνία» (developmental consensus).
- ✓Οι ομάδες συμφερόντων περιορίζουν τις απαιτήσεις τους.
- ✓Χρειάζονται **κανάλια ενημέρωσης** και διαπραγμάτευσης.
- ✓Η ομοφωνία ενισχύει την αξιοπιστία και την **πολιτική στήριξη** των μεταρρυθμίσεων.
- ✓Η σταδιακή προσέγγιση επιδιώκει να **αποφεύγονται πολιτικές και κοινωνικές αναστατώσεις** που μπορούν να υπονομεύσουν τη μετάβαση.

Η σειρά των μεταρρυθμίσεων σχεδιάζεται ώστε σε κάθε στάδιο να θεμελιώνονται τα συστατικά για περαιτέρω μεταρρύθμιση.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κράτος και μετάβαση στο Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης

Στη μεταβατική περίοδο το κράτος παραμένει **πολύ ενεργό, σταθερό και δημοκρατικά ελεγχόμενο**· ο τελικός στόχος παραμένει ένα «ελάχιστο» κράτος.

1. **Μεταβατική περίοδος**
   Ενεργό κράτος: έλεγχοι, θεσμοί, σταθερότητα και διαχείριση οικονομικών ζητημάτων.

2. **Δημοκρατικός έλεγχος**
   Οι πολιτικές αρχές και οι πολίτες πρέπει να **εμποδίζουν επιστροφή** στον συγκεντρωτισμό και στη γραφειοκρατική λήψη αποφάσεων.

3. **Ανάπτυξη αγορών**
   Καθώς αναπτύσσονται οι αγορές και οι μεταρρυθμίσεις αποδίδουν, ο ρόλος του κράτους περιορίζεται.

4. **Τελικός στόχος**
   Ένα «ελάχιστο» κράτος και **ανταγωνιστικό καπιταλιστικό** σύστημα αγοράς.

5. **Κρίσιμο ζήτημα**
   Πώς το κράτος που ενισχύεται για να διαχειριστεί τη μετάβαση θα περιοριστεί αργότερα;

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

5.5 · Οι Αρχικές Συνθήκες κατά το Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης

Η νεοκλασική διαδικασία σταδιακής μετάβασης **απορρίπτει** την εφαρμογή ενός άκαμπτου μεταρρυθμιστικού προγράμματος ανεξάρτητα από τις αρχικές συνθήκες.

1. **Ιστορία · κουλτούρα · πολιτισμός**
   Το επίπεδο πολιτισμού, η ιστορία και η κουλτούρα σχετίζονται με όσα πραγματικά συμβαίνουν στην οικονομία.

2. **Μέγεθος · αποτελεσματικότητα**
   Το μέγεθος, η αποτελεσματικότητα και οι συγκεκριμένες οικονομικές συνθήκες επηρεάζουν τα μέσα και τους σκοπούς της πολιτικής.

3. **Διαφορετικά σημεία έναρξης**
   Η δυναμική και η ταχύτητα της μεταρρύθμισης διαφέρουν επειδή τα σημεία εκκίνησης ποικίλλουν.

4. **Χωρίς «έτοιμη συνταγή»**
   Δεν υπάρχει μία «έτοιμη συνταγή» ή ένα «προκαθορισμένο δρομολόγιο» για όλες τις οικονομίες μετάβασης.

5. **Ιδανική σειρά**
   Η ιδανική σειρά οικονομικής απελευθέρωσης βασίζεται στις αρχικές συνθήκες κάθε χώρας.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

5.6 · Σταθεροποίηση και Απελευθέρωση των Τιμών

Η προσαρμογή της παραγωγής στις νέες τιμές πρέπει να είναι σταδιακή. Η πλήρης και άμεση απελευθέρωση των τιμών δεν θεωρείται αναγκαία ή ασφαλής.

1

Σταθερό εγχώριο επίπεδο τιμών

Διευκολύνει χρηματοοικονομική εμβάθυνση, πραγματικές καταθέσεις και σταθερότητα πραγματικών συναλλαγματικών ισοτιμιών.

2

Μεταβατική τιμολόγηση

Βασικά αγαθά διατροφής, ενεργειακά προϊόντα και υπηρεσίες μπορούν προσωρινά να παραμένουν υπό έλεγχο.

3

«Χαλαροί» έλεγχοι

Η κυβέρνηση μπορεί να παρατείνει ορισμένους «χαλαρούς» ελέγχους τιμών ενώ οι υπόλοιπες τιμές καθορίζονται από την αγορά.

4

Σταδιακή προσέγγιση

Οι τιμές φθάνουν στις τιμές ισορροπίας μέσω σταδιακής διαδικασίας.

Η σταδιακή διαδικασία συνδέει την οικονομική πολιτική με τις θεσμικές, πολιτικές και κοινωνικές προϋποθέσεις της μετάβασης.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Εισοδηματική πολιτική, πληθωρισμός και ανεργία

Οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι της σταδιακής μετάβασης είναι διατεθειμένοι να **δεχθούν πληθωρισμό** ώστε να **περιορίσουν κοινωνικές κακουχίες**, κυρίως την ανεργία.

1. **Πληθωρισμός**
   Η μείωση του πληθωρισμού είναι σημαντική, αλλά δεν πρέπει να επιβάλλεται «εις βάρος όλων των άλλων παραγόντων».
2. **Ανεργία**
   Μεγάλη ανεργία δημιουργεί σοβαρά οικονομικά βάρη και κοινωνική δυσαρέσκεια που απειλεί το πρόγραμμα μεταρρύθμισης.
3. **Μισθοί**
   Ο τελικός στόχος είναι μισθοί καθορισμένοι από την αγορά, αλλά στη μετάβαση διατηρείται μερικός έλεγχος των μισθών.
4. **Εισοδηματική πολιτική**
   Κατευθυντήριες γραμμές για αμοιβές και φορολογικά κίνητρα περιορίζουν υπερβολικές αυξήσεις.
5. **Μεταβατικό μέτρο**
   Η εισοδηματική πολιτική παρουσιάζεται ως μεταβατικό μέτρο για βιομηχανική ειρήνη και μειωμένο πληθωρισμό.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

5.7 · Πρόγραμμα Ιδιωτικοποιήσεων

Η ιδιωτικοποίηση είναι όργανο οικονομικής πολιτικής και **όχι αυτοσκοπός**. Η σταδιακή προσέγγιση απορρίπτει την τεχνητή επιτάχυνση της διαδικασίας.

1. **Ιδιωτική ιδιοκτησία**
   Ανταγωνιστικό καπιταλιστικό σύστημα αγοράς απαιτεί κυριαρχία της ιδιωτικής ιδιοκτησίας.

2. **Όχι αυτοσκοπός**
   Ιδιωτικοποίηση και φιλελευθεροποίηση είναι μέσα οικονομικής πολιτικής, όχι στόχοι από μόνες τους.

3. **Αργοπορημένη ιδιωτικοποίηση**
   Η σταδιακή μετάβαση απαιτεί αργή διαδικασία ιδιωτικοποίησης και, ακόμη περισσότερο, αναβολή της.

4. **Νέες επιχειρήσεις**
   Κρίσιμο είναι να αναπτυχθούν κατάλληλες συνθήκες για νέες επιχειρήσεις.

5. **Προϋποθέσεις**
   Κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο, θεσμική δομή και περιορισμός μονοπωλίων.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Αναδιάρθρωση και ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων

Η σταδιακή προσέγγιση υποστηρίζει την αναδιάρθρωση των κρατικών επιχειρήσεων και τη μετέπειτα ιδιωτικοποίησή τους.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΣΟΚ

- ❑ **Γρήγορη** ιδιωτικοποίηση.
- ❑ Η ιδιωτικοποίηση λειτουργεί ως μηχανισμός **αναδιάρθρωσης**.
- ❑ Οι ιδιώτες θεωρούνται καταλληλότεροι να αναδιαρθρώσουν τις επιχειρήσεις.
- ❑ Η **ιδιωτική ιδιοκτησία** θεωρείται βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη του ανταγωνιστικού καπιταλισμού.
- ❑ Έμφαση στην **ταχεία μεταβίβαση** της ιδιοκτησίας.

ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΣΤΑΔΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ

- ✓ **Αναδιάρθρωση** πριν από τη μαζική ιδιωτικοποίηση.
- ✓ **Βραχυπρόθεσμα**, η ανάπτυξη αναμένεται κυρίως από τη δημιουργία και αναβάθμιση **νέων επιχειρήσεων**.
- ✓ **Μακροπρόθεσμα**, από την **ιδιωτικοποίηση** κρατικών επιχειρήσεων και την ενδυνάμωση των σκληρών περιορισμών στον προϋπολογισμό.
- ✓ Η **γρήγορη ιδιωτικοποίηση** χαρακτηρίζεται ως λανθασμένα τοποθετημένη στη διαδικασία μετάβασης.
- ✓ Η ιδιωτικοποίηση μεγάλων επιχειρήσεων μπορεί να ακολουθήσει αργότερα, συχνά μέσω **δημοπρασιών**.

Η ταχύτητα της ιδιωτικοποίησης καθορίζεται από θεσμικούς παράγοντες και από την ανάπτυξη βιώσιμων επιχειρήσεων.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

5.8 · Θεσμική Δομή

Η θεσμική δομή της οικονομίας της αγοράς **δεν μπορεί** να δημιουργηθεί πλήρως σε σύντομο χρονικό διάστημα. Επίσημοι και άτυποι θεσμοί **αναπτύσσονται σταδιακά**.

1. **Επίσημοι θεσμοί (Formal Institutions)**
   Νομοθετικό πλαίσιο, δικαιώματα ιδιοκτησίας, συμβάσεις, εταιρική και φορολογική οργάνωση.

2. **Άτυποι θεσμοί (Informal Institutions)**
   Συμπεριφορές, επιχειρησιακοί ηθικοί κώδικες, εμπιστοσύνη και τρόποι οικονομικής συνεργασίας.

3. **Σταδιακή ανάπτυξη**
   Οι θεσμοί εξελίσσονται μέσα από τη διαδικασία μετάβασης και την πρακτική εκμάθηση (θεσμική μνήμη).

4. **Θεσμικές απαιτήσεις**
   Η ιδιωτικοποίηση και η ανάπτυξη αγορών εξαρτώνται από το θεσμικό πλαίσιο.

5. **Χρόνος**
   Οι θεσμικές προσαρμογές δεν μπορούν να ολοκληρωθούν σε μικρό χρονικό διάστημα.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

5.9 · Νομισματική Πολιτική και Χρηματοοικονομικό Σύστημα

Η χρηματοοικονομική φιλελευθεροποίηση προχωρά **σταδιακά** και συνδέεται με **σκληρούς περιορισμούς** στον προϋπολογισμό, **ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα** και μεταβατικούς ελέγχους.

1. **Hard budget constraints**
   Σταδιακή επιβολή σκληρών περιορισμών στον προϋπολογισμό.

2. **Ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα**
   Ανάπτυξη ανεξάρτητης κεντρικής τράπεζας.

3. **Μεταβατικοί έλεγχοι**
   Έλεγχοι στο χρηματοοικονομικό σύστημα κατά τη μεταβατική περίοδο.

4. **Επιτόκια και πιστώσεις**
   Έλεγχοι στα επιτόκια και στις πιστώσεις μπορούν να παραμείνουν ώσπου να υπάρξουν οι αναγκαίες προϋποθέσεις.

5. **Τελικό στάδιο**
   Η πλήρης φιλελευθεροποίηση αποτελεί τελικό και όχι αρχικό στάδιο.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

5.10 · Δημοσιονομική Πολιτική

Ο δημοσιονομικός έλεγχος αποτελεί πρώτη προτεραιότητα και συνδέεται με τη δημιουργία νέας φορολογικής βάσης.

1. **Δημοσιονομικός έλεγχος**
   Το έλλειμμα του προϋπολογισμού πρέπει να ελέγχεται.

2. **Φορολογική υπηρεσία**
   Απαιτείται εγκαθίδρυση φορολογικής υπηρεσίας για συλλογή φόρων από νοικοκυριά και εταιρείες.

3. **Φορολογική δομή**
   Η παραδοσιακή φορολογική βάση των κρατικών επιχειρήσεων εξαφανίζεται και πρέπει να αντικατασταθεί.

4. **Ιδιωτικοποιήσεις**
   Τα έσοδα ιδιωτικοποίησης μπορούν να καλύψουν ελλείμματα και να μειώσουν το δημόσιο χρέος.

5. **Μεταβατική ισορροπία**
   Ο δημοσιονομικός έλεγχος συνδυάζεται με τις ανάγκες της μεταβατικής κοινωνικής και θεσμικής πολιτικής.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

5.11 · Διεθνές Εμπόριο και Ξένη Βοήθεια

Η διεθνής ενσωμάτωση παραμένει τελικός στόχος, αλλά η σταδιακή προσέγγιση προτείνει μεταβατικούς μηχανισμούς, μεταξύ των οποίων μια «Ένωση Πληρωμών».

ΕΝΩΣΗ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ

- Πρόταση για «Ένωση Πληρωμών» μεταξύ οικονομιών μετάβασης.
- Διατήρηση δασμών για μη μέλη και σταδιακή εξάλειψή τους.
- Μετατρεψιμότητα των τρεχουσών συναλλαγών.
- Βαθμιαία μετάβαση σε κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες.
- Στόχος είναι να αποφευχθεί η κατάρρευση του περιφερειακού εμπορίου.
- Οι μεταβατικοί μηχανισμοί χρησιμοποιούνται για να περιοριστεί το κόστος της προσαρμογής.

ΞΕΝΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

- ✓ Η ξένη βοήθεια μπορεί να επιταχύνει και να αυξήσει τις πιθανότητες επιτυχίας της μετάβασης.
- ✓ Τεχνική βοήθεια από την Παγκόσμια Τράπεζα.
- ✓ Ρόλος του ΔΝΤ σε βραχυπρόθεσμες κρίσεις.
- ✓ Υπό όρους ξένη βοήθεια (conditional foreign aid).
- ✓ Η βοήθεια δεν πρέπει να υποκαθιστά την εσωτερική διαδικασία μεταρρύθμισης.
- ✓ Δεν πρέπει να στρεβλώνει τα κίνητρα ή να «αγοράζει» τη φιλελευθεροποίηση.

Τελικός στόχος: μετατρεψιμότητα, ελεύθερο διεθνές εμπόριο και πλήρης συμμετοχή στη διεθνή οικονομία.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

5.12 · Η Κοινωνική Πολιτική

Η μετάβαση αναμένεται να βελτιώσει το επίπεδο ζωής. Η μεγάλη αλλοίωση της οικονομικής και κοινωνικής ευεξίας μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη διαδικασία μετάβασης.

1. **Κοινωνική πρόνοια**
   Δεν προτείνεται ολοκληρωτική αποχώρηση του κράτους από την κοινωνική πρόνοια.

2. **Σταδιακή μεταρρύθμιση**
   Η μεταρρύθμιση της πρόνοιας πρέπει να είναι σταδιακή και να πραγματοποιείται με «τάξη και ανθρωπιά».

3. **Δίκτυο ασφαλείας**
   Δημιουργία δικτύου ασφαλείας (safety net) από την αρχή.

4. **Συντάξεις και υγεία**
   Ριζικός ανασχηματισμός συντάξεων και συστημάτων υγείας και κοινωνική υποστήριξη για παιδιά και ηλικιωμένους.

5. **Μακροπρόθεσμη κατεύθυνση**
   Μεγαλύτερη ιδιωτική παροχή υπηρεσιών πρόνοιας και εθελοντικοί οργανισμοί, με ελάχιστο επίπεδο κρατικά χρηματοδοτούμενων υπηρεσιών.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

5.13 · Η Αλληλουχία (Ρυθμός) των Μεταρρυθμίσεων

Η αλληλουχία αποτελεί κεντρικό στοιχείο της ίδιας της μετάβασης. Η πρώτη προτεραιότητα είναι ο **δημοσιονομικός έλεγχος** μαζί με σειρά άλλων θεσμικών και κοινωνικών πρωτοβουλιών.

1. **Πρώτη προτεραιότητα**
   Δημοσιονομικός έλεγχος, φορολογική υπηρεσία και έλεγχος της θεσμικής δομής.

2. **Παράλληλες πρωτοβουλίες**
   Εισοδηματική πολιτική, Ένωση Πληρωμών, δασμοί, δίχτυ ασφαλείας, έλεγχοι τιμών και επιτοκίων.

3. **Δεύτερο έτος**
   Εντονότεροι περιορισμοί προϋπολογισμού, αυτοχρηματοδότηση και ανάπτυξη ανεξάρτητης κεντρικής τράπεζας.

4. **Ιδιωτικοποιήσεις**
   Ιδιωτικοποίηση μικρών επιχειρήσεων νωρίτερα· αναδιάρθρωση μεγάλων επιχειρήσεων πριν από ιδιωτικοποίησή τους.

5. **Μεταγενέστερα στάδια**
   Άρση ελέγχων τιμών και επιτοκίων, ιδιωτικοποίηση μεγάλων επιχειρήσεων και πλήρης εμπορική/συναλλαγματική φιλελευθεροποίηση.

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Πίνακας 5.1 · Η νεοκλασική διαδικασία της σταδιακής μετάβασης

Το βιβλίο παρουσιάζει συγκεκριμένη πολυετή αλληλουχία για επτά βασικά πεδία μεταρρύθμισης.

Πεδίο	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Απελευθέρωση τιμών – σταθεροποίηση										
Ιδιωτικοποίηση μικρών επιχειρήσεων										
Αναδιάρθρωση μεγάλων επιχειρήσεων										
Ιδιωτικοποίηση μεγάλων επιχειρήσεων										
Θεσμική δομή										
Νομισματική πολιτική / χρηματοοικ. σύστημα										
Κοινωνική πολιτική / δίχτυ ασφαλείας										

Πίνακας 5.1: η σταδιακή μετάβαση αποτυπώνεται ως πολυετής αλληλουχία και όχι ως στιγμιαίο πακέτο μεταρρυθμίσεων.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

5.14 · Το Κόστος Μετάβασης

Με βάση τα κριτήρια κόστους του Κεφαλαίου 3, αξιολογούμε τη νεοκλασική προσέγγιση της σταδιακής μετάβασης ως μοντέλο χαμηλού κόστους σε σχέση με τα περισσότερα άλλα μοντέλα.

1

Οικονομικό κόστος

Παρουσιάζεται ως **ελάχιστο** σε σύγκριση με τα περισσότερα άλλα μοντέλα μετάβασης.
Η σταδιακή διαδικασία επιδιώκει να περιορίσει τις μεγάλες απώλειες παραγωγής και εισοδήματος.
Η βαθμιαία προσαρμογή μειώνει το κόστος των απότομων αναδιαρθρώσεων.

2

Πολιτικό κόστος

Παρουσιάζεται ως το **χαμηλότερο**.
Η σταδιακή εφαρμογή διευκολύνει τη διατήρηση πολιτικής υποστήριξης.
Η κοινωνική ομοφωνία και η δημοκρατική διαδικασία περιορίζουν τον κίνδυνο πολιτικής αντίδρασης.

3

Ιδεολογικό κόστος

Χαμηλό, καθώς η προσέγγιση συμβαδίζει με την επιθυμία εγκαθίδρυσης καπιταλιστικού συστήματος.
Δεν απαιτεί θεμελιώδη αλλαγή του τελικού προσανατολισμού σε σχέση με τη Θεραπεία Σοκ.
Η διαφορά αφορά κυρίως τη διαδικασία και όχι τον τελικό στόχο.

4

Διεθνές χρηματοοικονομικό κόστος

Χαμηλό.
Ωστόσο εμφανίζεται υψηλότερο από της Θεραπείας Σοκ ως προς την κλίμακα διεθνούς χρηματοδότησης.
Η σταδιακή πορεία μπορεί να απαιτεί μακροχρόνια εξωτερική στήριξη και τεχνική βοήθεια.

Η σταδιακή διαδικασία συνδέει την οικονομική πολιτική με τις θεσμικές, πολιτικές Και κοινωνικές προϋποθέσεις της μετάβασης.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Θεραπεία Σοκ και Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης

Κοινή νεοκλασική ανάλυση και κοινός τελικός στόχος, αλλά διαφορετικές επιλογές ως προς την ταχύτητα, την πολιτική δομή, τις αρχικές συνθήκες και την αλληλουχία.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΣΟΚ

Απότομη μεταρρύθμιση.
Ταχεία και περιεκτική εφαρμογή.
Άμεση φιλελευθεροποίηση τιμών.
Ταχεία ιδιωτικοποίηση.
Μικρότερη σημασία στις εθνικές αρχικές συνθήκες.

ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΣΤΑΔΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ

Σταδιακή διαδικασία και minimum bang μόνο όπου απαιτείται.
Έμφαση στην αλληλουχία και στον συγχρονισμό.
Μεταβατικοί έλεγχοι.
Αναδιάρθρωση και ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων πριν από πλήρη ιδιωτικοποίηση.
Δημοκρατική διαδικασία και developmental consensus.

Κοινός προορισμός: ανταγωνιστικός καπιταλισμός. Διαφορετική στρατηγική μετάβασης.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

5.15 · Συμπεράσματα

Οι υποστηρικτές της σταδιακής μετάβασης υποστηρίζουν ότι η διαδικασία υπερέχει της απότομης μετάβασης και αποφεύγει ορισμένα από τα φανερά μειονεκτήματά της.

1. **Πριν από πλήρη φιλελευθεροποίηση**
   Η απελευθέρωση τιμών, οι ελεύθερες συναλλαγματικές ισοτιμίες και η ιδιωτικοποίηση δεν πρέπει να προηγούνται του κατάλληλου δημοσιονομικού και νομισματικού ελέγχου.
2. **Δημοκρατική πολιτική δομή**
   Η νεοκλασική σταδιακή μετάβαση συνδυάζει δημοκρατική πολιτική δομή με οικονομία της αγοράς.
3. **Βραχυχρόνιες ανεπάρκειες**
   Η σταδιακή προσέγγιση συνεπάγεται τη διατήρηση βραχυχρόνιων ανεπαρκειών και μεταβατικών ελέγχων.
4. **Μακροπρόθεσμος στόχος**
   Τιμές, επιχειρηματικό πνεύμα, καταθέσεις, επιτόκια και διεθνείς εμπορικές πολιτικές κινούνται προς τη μακροπρόθεσμη φιλελευθεροποίηση.
5. **Κρίσιμο πρόβλημα**
   Πώς το κράτος που ενισχύεται κατά τη μετάβαση θα αποδυναμωθεί τελικά στην οικονομία της αγοράς;

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Τι κρατάμε από το Νεοκλασικό Μοντέλο Σταδιακής Μετάβασης

Το μοντέλο διατηρεί τη νεοκλασική οικονομική ανάλυση και τον ανταγωνιστικό καπιταλισμό ως τελικό στόχο, αλλά προτείνει σταδιακή, σχεδιασμένη και πολιτικά θεμελιωμένη διαδικασία μετάβασης.

1. **Κοινή νεοκλασική βάση**
   Νεοκλασική ανάλυση, ανταγωνιστικός καπιταλισμός και ατομικό συμφέρον.

2. **Σταδιακή διαδικασία**
   Μικρά διαδοχικά βήματα, sequencing, μάθηση και δημιουργία θεσμών.

3. **Δημοκρατική πολιτική δομή**
   Κοινωνικό συμβόλαιο, developmental consensus και θεμελίωση μεταρρυθμίσεων μέσω της δημοκρατικής διαδικασίας.

4. **Αρχικές συνθήκες**
   Δεν υπάρχει μία «έτοιμη συνταγή» για όλες τις οικονομίες μετάβασης.

5. **Μεταβατικοί έλεγχοι**
   Τιμές, μισθοί, επιτόκια, χρηματοπιστωτικό σύστημα, εμπόριο και κοινωνική πολιτική προσαρμόζονται σταδιακά.